

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה" (ויקרא כ"ה, ד')

(ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם, ושבתה הארץ שבת לה'.

(ג) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך, ואספת את תבואתה.

(ד) ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר.

(ה) את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר, שנת שבתון יהיה לארץ.

(ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמנתך, ולשכירך ולתושבך הגרים עמך.

שאלה א' - "כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם, ושבתה הארץ שבת לה"

מפסוק ב' משמע לכאורה, שמיד בבואם לארץ צריך לקיים מצוות שמיטה. **וב'ספרא'** (פרשת בהר סיני פרשתא ב' - ג') מתייחס לזה ודורש: "כי תבאו יכול משבאו לעבר הירדן, תלמוד לומר אל הארץ, ארץ המיוחדת... מנין אתה אומר כיבשו אבל לא חילקו. חילקו למשפחות ולא חילקו לבתי אבות ואין כל אחד ואחד מכיר את חלקו יכול יהו חייבים בשמיטה, תלמוד לומר שדך שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו... נמצאת אתה אומר... לעשרים ואחת עשו שמיטה".

ויש לשאול, שאם מהמילה - 'שדך' לומדים שתחילת המצווה היא רק לאחר שכל אחד מכיר את שדהו וכרמו, אז היה אפשר לדלג על כל הפסקה הרשומה לעיל, ולכתוב מיד את פסוק ג', ומהמילה 'שדך' המופיע בפסוק ג' היינו יודעים שתחילת הספירה של שש השנים היא רק לאחר 14 שנה של כיבוש וחלוקה, ושנת השמיטה הראשונה תחול רק בשנה ה - 21 מכניסתם לארץ.

רעיון א' - ונראה לומר, שהתורה כתבה מיד בתחילה - 'כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם, ושבתה הארץ שבת לה', בכדי להדגיש את חשיבות המצווה, ושהיא הבסיס לבניית הארץ. וכאילו אמרה - 'כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם' בשביל - 'ושבתה הארץ שבת לה'. ולפי זה - 'כי תבאו' מיד שתבואו לארץ, שתהיה הכוונה שלכם על מנת להשביט אותה בשנה השביעית, ולא שתתכוונו לכך רק לאחר כיבוש וחלוקה. שכל הביאה לארץ היא בשביל לקיים את מצוות השמיטה, ואם לא יקיימוה הארץ תקיא אותם, וכתוב בפרשת 'בחוקותי': "ואתכם אזהר בגוים וחריקתי אחריכם חרב, והיתה ארצכם שמה ויעריכם יהיו חרבה. אז תרצה הארץ את שבתיה כל מי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתיה" (כ"ו, ל"ג - ל"ד).

שאלה ב' - "ושבתה הארץ שבת לה" - יש לשאול, מדוע התורה מייחסת את פעולת ההשבתה לארץ ולא לאדם, הרי האדם הוא שמשבית את הארץ, ואיסור העבודה הוא על האדם ולא על הארץ. וגם בפסוק שהבאנו לעיל מפרשת 'בחוקותי' - 'אז תשבת הארץ' יש לשאול, מדוע מודגש שהארץ תשבות ולא שהאדם ישבות?

ועוד, שאם היה נאמר שהאדם שובת לה' היינו יכולים להבין שהוא שובת לשם ה'. וכמו שאומר 'רש"י': "שבת לה' - לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית", ומקורו ב'ספרא' (בהר פרק א'): "שבת לה' כשם שנאמר בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה'". אך מה פירוש שהארץ שובתת שבת לה', הרי לא שייך שדומם יעשה פעולה לה'?

ורמב"ן' מביא את 'רש"י' אך טוען שרבותינו לא כך נתכוונו במדרשם שהכוונה היא לשם ה'. כי כל השבתות והמועדים הם לשם ה', ובכל זאת לא נאמר בכולם - 'לה'. אלא, בראש השנה אמר: "ייהיה לכם שבתון" (כ"ג, כ"ד), ולגבי יום הכפורים נאמר: "שבת שבתון הוא לכם" (כ"ג, ל"ב). ומסביר שהמדרש מקשר את השנה השביעית דווקא לשבת בראשית שבשניהם נאמר - 'לה', והכוונה, שבשבת שובתים ממלאכה בגלל שגם ה' שבת ממלאכה ביום השבת שבמעשה בראשית, לכן בדומה לכך, גם בשנה השביעית יש לשבות ממלאכה.

שבת לה' - שבת של ה' - ובהבנת דברי 'רמב"ן' נראה לבאר, שהביטוי - 'שבת לה' אין כוונתו שהמילה - 'שבת' הוא 'פועל' המתייחס לאדם או לארץ שהם צריכים לשבות - לה', אלא שהמילה 'שבת' היא 'שם עצם', וכוונתה לשבת שהיתה של ה' במעשה בראשית. ולכן, כמו שה' שבת במעשה בראשית, כך צריכים אנו לשבות בכל שבת שהיא היום השביעי ובכל שנת שמיטה שהיא השנה השביעית.

ובפשטות יש לומר, שכוונת הנאמר - 'ושבתה הארץ שבת לה', שהאדם לא יעשה פעולה בארץ. וכאשר אינו עושה פעולה בארץ, צריך לכוון שנוהג כך לשם ה', בגלל שה' ציווה, ולא בגלל שחושב שזה טוב לקרקע.

אך בכל זאת, נשאר לתמוה, מדוע התורה מדברת על הארץ ולא ישירות על האדם.

"ושבתה הארץ שבת לה' - שהארץ שייכת לה' - ר' יוסף בכור שור' אומר: "שבת לה'. שתהא ניכר שהוא של הקב"ה כמו שפירשו רבותינו, מאי טעמא דשביעית? זרעו שש ושבתו שביעית כדי שתדעו שהארץ שלי היא". ואולי הוא מתכוון לומר שיש להפריד בין המילה - 'שבת' לבין המילה - 'לה', כי הצמדתם גורמת לקושי בהבנת הביטוי, אלא יש לקרא כך: "ושבתה הארץ שבת - לה'". כלומר, שהארץ צריכה לשבות בכדי שידעו שהארץ שייכת לה'.

"ושבתה הארץ שבת לה' - שה' שייך לעצמו חלק בארץ - בעל אור החיים הקדוש מסביר קצת בצורה דומה, שה' לא נתן את הארץ לבני ישראל במתנה חלוטה לצמיתות, אלא שייך לעצמו חלק בארץ, והחלק ששייך לעצמו הוא השנה השביעית. ומסביר שאם היה נותן את הארץ בתנאי שישמרו שמיטה, אז אם לא היו שומרים שמיטה, היתה מתבטלת המתנה. ובזה ששייך לעצמו את השנה השביעית, אז בזה ששלחו יד בשנה השביעית מתנת הארץ אינה מתבטלת, אלא שצריכים לפרוע את מה שעשו, וזה יהיה ע"י שילכו לגלות, והארץ תשבות את שבתותיה, והמתנה לא תתבטל.

"ושבתה הארץ" - הארץ עצמה שובתת - בספר 'תורת משה' לחת"ס מביא רעיון מחודש, שבכל ששת השנים האדם יזרע ויזמור, אך היבול לא יצא מכח הארץ אלא מכח ה' שיוציא מהאדמה כמו שהוריד מן מהשמים. ובשנה השביעית כפילות: "שבת שבתון יהיה לארץ", כי בשביעית ישנן שתי שביטות, גם לא זורעים בניגוד לששת השנים, וגם היבול אינו מכוח הארץ אלא מכוח ה' כמו בשאר השנים.

רעיון ב' - ואולי, יש לקשר זאת עם הנאמר במעשה בראשית, שהארץ חטאה בזה שלא קיימה את ציווי ה' ולא הוציאה - 'עץ פרי' אלא - 'עץ עושה פרי', וכמובא שם ב'רש"י': "עץ פרי - שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עוניה ונתקללה". ונוכל לומר, שבתור תיקון לזה שפעלה בניגוד לציון ה',

לכן אחת לשבע שנים, שמספר זה קשור לשבעת הימים של **מעשה בראשית**, היא צריכה לשבות, ע"י שהאדם לא יזרע ולא יזמור, והשבייתה צריכה להיות לה', שתבין שהגידולים לא באים מכוחה אלא רק מכח ה', ובה תתקן את מה שלא שמעה בקול ה'.

רעיון ג' - ולפי דברי **'החת"ס'** אלו, אולי אפשר להסביר את מהות הקללה לאדמה לאחר חטא האדם הראשון, שם נאמר : **"וְקוֹץ וְדֶרֶדֶר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. בְּזַעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם"** (בראשית ג', י"ח - י"ט). **ויש לשאול**, מה המשמעות בתוספת המילה - **'לָךְ'**, היה מספיק לכתוב - **"וְקוֹץ וְדֶרֶדֶר תַּצְמִיחַ"**? **ונראה לומר**, שכונת הדברים, שאפילו שאתה תזרע חטיטה, האדמה תוציא לך קוץ ודרדר. וכמו שאומר שם **רש"י** : **"וְקוֹץ וְדֶרֶדֶר תַּצְמִיחַ לָךְ - הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות והן נאכלין ע"י תיקון (ביצה לד)"**.

ולפי דברי **'החת"ס'** אלו, נוכל לומר, שבתחילה ה' נתן לאדמה כח להצמיח קוצים וגם חטים, ולאחר חטא האדם הראשון, ה' נטל ממנה את הכח להצמיח חטים, והשאיר לה רק את הכח להצמיח קוצים. ומה שנאמר - **'בְּזַעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם'** הכוונה, שאז החיטים יצאו מהאדמה ישירות מכח ה' ולא מכח האדמה. ולאחר שהאדמה הוסיפה לחטא בזה שפצתה את פיה לקחת את דמי הבל, הוסיף ה' לקללה ואמר : **"כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תִסֹּף תֶּת כֹּחָהּ לָךְ"** (בראשית ד' י"ב). **ונסביר**, שה' לקח ממנה את כל כוחה, וגם קוצים הנאכלים ע"י תיקון, גם את אלו האדמה לא תתן מכוחה, אלא רק מכוחו של ה'.

שאלה ג' - "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך" - מדוע פעמיים כתוב **-שש שנים**, היה אפשר לכתוב פעם אחת, כגון : **"שש שנים תזרע שדך ותזמר כרמך"**, וכמו שהאמור - **'וְאִסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ'** כולל את שניהם?

ומצאתי שגם בעל **'אור החיים'** הקדוש שואל שאלה זו ומסביר שבאילנות הולכים אחר חנטה, ואילו בדגן ובירקות הולכים אחר לקיטה, ולכן התורה הבדילה ואמרה **שש שנים** של זרעוני שדה בפני עצמן, **ושש שנים** של הכרם בפני עצמו, כי אינם שווים.

רעיון ד' - ואולי, התורה רצתה גם ללמד את האדם פרק בענייני חקלאות, שלא רצוי לגדל בכל השנים את אותם הגידולים באותה שדה, וכפי שנוהגים היום לגדל בכל שנה סוג אחר של גידולים. ואם בשש שנים הוא זרע בשדה, אז שש שנים אחרות שייטע כרם, ולכן כפל פעמיים **'שש שנים'**.

שאלה ד' - "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה" - על פסוק זה יש לשאול ארבע שאלות :

- א. מה המשמעות שהשבתון הוא גם לארץ וגם לה'?
- ב. מדוע לגבי הארץ מופיעה הכפילות - **'שבת שבתון יהיה לארץ'**, ואילו לגבי ה' נאמר רק - **'שבת לה'**, ללא הכפילות?
- ג. מדוע בפסוק ה' נאמר : **"שְׁנַת שְׁבַתוֹן יְהִי לָאָרֶץ"**, ואילו בפסוק ד' נאמר : **"שְׁבַת שְׁבַתוֹן יְהִי לָאָרֶץ"**.

ונראה לומר, שלפי דברי **'החת"ס'** שהבאנו לעיל נוכל להסביר :

א. **השבתון לארץ** מתבטא בכך שאין בכוחה העצמי להוציא גידולים, **והשבתון לה'** מתבטא בזה שגם הוא לא מוציא גידולים מן הארץ. לגבי שאלה זו התייחס **'החת"ס'** במפורש ואמר, שלגבי הארץ מופיעה הכפילות - **'שבת שבתון יהיה לארץ'**, כי היא שובתת בזה שהאדם לא עובד את האדמה בשנה השביעית, וגם בזה שה' לא מוציא ממנה גידולים. ואילו לגבי ה' נאמר רק - **'שבת לה'**, כי לגביו ישנה רק שבייתה אחת, שאינו מוציא ממנה גידולים.

ג. **בפסוק ד'** נאמר : **"שְׁבַת שְׁבַתוֹן יְהִי לָאָרֶץ"**, כפי שהסברנו לעיל שיש בה שני סוגי שבייתות. אך פסוק ה' מדבר במפורש רק על שבייתה אחת, שהאדם לא עובד את האדמה : **"אֶת סִפִּיחַ קִצְיָרְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲנְבֵי נִזְיָרְךָ לֹא תִבְצֹר, שְׁנַת שְׁבַתוֹן יְהִי לָאָרֶץ"**, ולכן נאמר רק - **'שְׁבַתוֹן'** בלי כפילות.

שאלה ה' - מה המשמעות של **שבת לארץ**, הרי הארץ כלל לא שובתת, שהרי היא ממשיכה להוציא גידולים שזרעו אותם בשנה הששית, וממשיכה לגדל ספיחים, וממשיכה לגדל עשבים שונים, שהרוח הביאה את הזרעים שלהם לשדה, גם מבלי שהאדם יזרע אותם?

גם שאלה זו מתבהרת על פי דברי **'החת"ס'**, שאכן הארץ עצמה שובתת, כי אין בכוחה העצמי להוציא שום דבר, וכל מה שיוצא ממנה, זה כח ה' שמוציא ממנה גידולים כמו שהוציא מן מהשמים.

שאלה ו' - בפסוק ה' נאמר : "אֶת סִפִּיחַ קִצְיָרְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲנְבֵי נִזְיָרְךָ לֹא תִבְצֹר". מדוע פעולות אלו אסורות, הרי הן לא פעולות בקרקע עצמה. וגם בעשיית פעולות אלו, הארץ לכאורה שובתת. ואם אסור לקצור ולבצר אותם, אז איך כתוב בפסוק ו' : **"וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לֶאֱכֹל"**.

ונראה לומר, שכמו שהבאנו לעיל, שהאדמה לא נותנת מכוחה העצמי כלום, אלא רק מה שה' מוציא ממנה ודרכה, כך גם האדם צריך לשבות, ולא לעשות שום פעולה שיכולה להביא אותו לחשוב שהוא מכוחו גרם ליציאת הגידולים. ולכן - **'אֶת סִפִּיחַ קִצְיָרְךָ לֹא תִקְצֹר'** שאם קצר שזו פעולה שהוא עשה, ונפלו גרגרים, ומהם צמחה חטיטה, הוא יחשוב שבזכות פעולתו יצאה החטיטה, ולכן אסור לו לאכול מהם. ולא רק זאת, אפילו אם לא עשה פעולה בכרם אלא רק הנזיר והפריש בני אדם מהם, הוא יכול לחשוב שבזכות פעולה זו יש לו ענבים, ולכן מצווה התורה - **'וְאֶת עֲנְבֵי נִזְיָרְךָ לֹא תִבְצֹר'**. וזאת לפי פירוש **רש"י**, אך **'רמב"ן'** מפרש **'עֲנְבֵי נִזְיָרְךָ'** כמו **'סִפִּיחַ קִצְיָרְךָ'**, שאין הכוונה שהוא הפריש אנשים מהם אלא שגדלו מעצמם כמו ספיחים. ולפיו וודאי שהם גדלו מעצם ע"י פעולה כל שהיא של האדם, שהוא בצר ונפלו ענבים לאדמה, ומהם צמחו חדשים, ולכן יהיה לו אסור לאכול מהם, אלא אם כן הפקיר לכל, ואז ידע שהם לא שלו, והכל שייך לה' והוא התיר לכל בני האדם לאוכלם.

שאלה ז' - "וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לֶאֱכֹל" - מה פירוש העניין של לאכול את - **'שבת הארץ'**, הרי אוכלים את תבואת הארץ, וכמו שכתוב בפסוק ז' לגבי הבהמות והחיות : **"תִּהְיֶה כָל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל"**.

ונראה לומר, לפי הרעיונות דלעיל, שאסור לאכול רק מתבואה כזו שאתה חושב שגדלה מכוח הקרקע או מהכוח שלך, אך אם אתה מודע לכך שהארץ שובתת מלגדל, וגם אתה לא עשית כל פעולה לשם גידול התבואה, והכל רק מה', אז זה בגדר של - **'שבת הארץ'**, ורק היא תהיה לכם לאכול. וכמו שאומר **רש"י** : **"וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ וגו' - אע"פ שאסרתם עליך לא באכילה ולא בהנאה אסרתם אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית אלא הכל יהיו שוים בה אתה ושכירך ותושבך"**.

התודה והברכה - למשפ' ר' משה חיים הלוי שוורץ ז"ל על השתתפותם בהחזקת הכולל.

לעילוי נשמת מרת מרים בת משה ע"ה אשת חבר של ידידנו לומד הכולל ר' דוד הופנברג.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ : ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע. ניתן להטקס גם דרך הזום. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות למייל - ingber@bezeqint.net או בטלפון - 0545398058.